

ÉRTEKEZÉSEK

A

TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HARMADIK KÖTET.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

FRAKNÓI VILMOS

OSZTÁLYTITKÁR.

A M. T. AKADÉMIA
KÖNYVTITKÁRI HIVATALA

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia bérházában.)

3 13602

TARTALOM.

- I. szám. A kényszer-egység a csődeljárásban. Apáthy Istvántól.
 - II. szám. Quetelet emlékezete. Keleti Károlytól.
 - III. szám. Magyarország népesedési mozgalma 1864—1873-ban és a cholera. Keleti Károlytól.
 - IV. szám. Újabb adataink Magyarország bűnvádi statistikájából. Konek Sándortól.
 - V. szám. A statistika és a nemzetgazdaságtan közti viszony a mai korban. Konek Sándortól.
 - VI. szám. Emlékbeszéd szigeti Wurga János l. tag felett. Galgóczy Károlytól.
 - VII. szám. Statistikai tanulmányok hazánk közegészségi állapota felett. Dr. Weszelovszky Károlytól.
 - VIII. szám. Visszapillantás az előbbi m. k. curiának 1724—1769-ki működésére. Wenzel Gusztávtól.
 - IX. szám. Emlékbeszéd Csacskó Imre l. tag felett. Pauler Tivádtól.
-

ÉRTEKEZÉSEK
A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

FRAKNÓI VILMOS,

OSZTÁLYTITKÁR.

III. KÖTET. IX. SZÁM. 1875.

EMLEKBESZÉD
CSATSKÓ IMRE

L. T. FÖLÖTT.

Mondotta october 25. 1875.

PAULER TIVADAR

R. TAG.

Ára 10 kr.

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-RIVATALÁBAN.

(Az Akadémia bérházában.)

EMLEKBESZÉD
CSATSKÓ IMRE

L. T. FÖLÖTT.

Mondotta october 25. 1875.

PAULER TIVADAR

RENDES TAG.

BUDAPEST, 1876.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akadémia épületében.)

Budapesten, 1876. Nyomatott az A t h e n a e u m nyomdájában.

Emlékbeszéd

Csatskó Imre l. tag fölött.

Azon férfiak közül, kik élénk részt vettek a jogtudomány magyar nyelven művelése kezdeményezésében, a mult évben ismét kiragadott körünkből egyet a halál kérlelhetetlen keze: *Csatskó Imrét*, a kir. kuria legfőbb ítélőszéki osztályának biráját, akadémiánk levelező tagját.

Ifjúságától kezdve élte alkonyáig, erejét szentelte a jognak, elvei terjesztésére, alkalmazására, hatott az elmélet és gyakorlat terén, mint író, tanár és bíró.

Méltó tehát, hogy emlékezetének szenteljünk néhány pillanatot, nem csak alapszabályaink rendeleténél, hanem azon kegyeletnél fogva is, melylyel társunk évek hosszú során át ernyedetlen buzgalmu törekvéseinek tartozunk.

Csa'skó Imre született Váczon 1804. évi november 5-én. Édes atyja *Mihály* ott 36 évig az elemi iskolák tanítója, 9 évig a városnak tanácsbélige, egyuttal 6 esztendeig a szegények pénztárának kezelője, — édes anyja *Heimingthali Sticker Borbála* volt.

Elemi és gymnasiumi tanulmányait szülővárosában végezte, a negyedik latin osztály kivételével, melyet 1815/6-ban Budán cserében, ismert hazai numismatikuskunk *Rupp Jakab*bal a német nyelv elsajátítása végett tanult. Már mint elemi tanuló atyja érdemei és saját szorgalma tekintetéből *Kamánházy László* váczi püspök kegyéből rendes ösztöndíjban részesült.

A bölcsészeti tudományokat a kegyesrendűek váci lyceumában hallgatta. Legnagyobb befolyással voltak reá *Szűcs János* bölcsészeti, és a hirneves *Spányik Glycer* történelmi előadásai. Az előbbieket felébresztették és megszilárdították benne az erkölcsiség elvei iránti tiszteletet, az utóbbiakban a görög és római történetben előforduló nemes jellemek rajza mély és maradandó hatással volt a fogékony ifju kedélyére.

Az akadémiák- és lyceumokban a bölcsészeti tanfolyam akkor két, az egyetemen három évig tartott; míg számosan az egyetemtől eltávoztak, hogy évet — mint hivék és mondák — nyerjenek, Csatskó magasabb kiképeztetése iránti vágyától ösztönöztetve Pestre jött, hogy itt az egyetemnek fentartott tudományait tanulhassa.

A jogi tanfolyamot hasonlólag az egyetemen 182 $\frac{1}{2}$ -től 182 $\frac{3}{4}$ -ig végezte, azon időben, midőn a tanszékek egy része üresedésben, helyettesek, része koruknál fogva elaggott tanárok által ellátva, egyetemünk jogi kara legmostohább korszakát élte. A nagyhirű *Kelemen* kevészel azelőtt meghalt, a jeles *Vuchetich* gyógyíthatatlan sorvasztó mellbetegségének bajai-val küzdött, és így történt, hogy nagyobb befolyást reá csak *Vizkelety Ferencz*, a római és egyházi jog helyettes tanára gyakorolt. Kiváló állásának tanuló társai közt bizonyágául szolgál, hogy a hosszabb betegsége után leczkeit ismét megkezdő természetjogi tanárt, azok nevében ő üdvözölte latin beszéddel, mely beszédje nyomtatásban is (1822.) megjelent. ¹⁾

A jogi tanfolyam szünidejét a bölcsészeti szigorlatokra fordította, és azokat sikerrel letevé, 1823. október 30-kán azon kar tudorává avattatott fel.

A jogi tanulmányok befejezése után a szokásos joggyakornoki évet *Bujánovics Lukács* táblai ügyvéd mellett, és minthogy az országgyűlés tartama miatt táblai jegyzőnek fel nem eskettethetett, még egy évet Pest vármegye irodájá-

¹⁾ Oratio quam dum Sp. ac Cl. D. *Paulus Markovics* etc. rursum praelectiones adiret, nomine auditorum iuris in annum primum habuit Emer. Csatskó. Pestini, 1822.

ban töltött. 1827. év november 9-kén *Szentkirályi László* nádori ítélőmester oldala mellett kir. táblai jegyzőnek eskettetett fel, gyakorlatát mint olyan, *Bujanovics-nál* folytatta, és 1828. szeptember 25-kén ügyvédi oklevelet nyert.

Időközben tudori segélydíjjal letette a jogi szigorlatokat, 1828-dik évi október 25-kén jogtudorra avattatott és azt megelőzőleg a kassai és pozsonyi akademiáknál megüresedett természet- és magyar közjogi tanszékekre hirdetett pályázati vizsgálatokban részt vett. Ezen pályázatokon, az akkori rendszer szerint, a jelentkezők a magyar kir. udvari kancellaria által kitűzött kérdéseket írásban megfejtetni köteleztetvén, felsőbb helyre terjesztett munkálataik és az egyetem illető kara előtt tartott próbaelőadásai, képezték a kijelölés, illetőleg kinevezés alapját. A sokak által gáncsolt, kevesek által ismert régibb tanulmányi rendtartás (*Ratio Educationis*) nem ismerte félre ezen pályázati vizsgáknak hiányait, és azért csak akkor adott azoknak helyt, ha a tudomány és irodalom terén érdemesült férfiak nem találtattak. Minek folytán az egyetemi tanszékek rendszerint folyamodás útján, jeles akadémiai tanárok által töltettek be, az akadémiai tanszékekre azonban ily férfiak ritkán jelenkezvén, a folyamodók tudományos készségek és előadási képességek bizonyosságát adni tartoztak. »Nulli erit integrum ordinem perturbare, candidatos pro arbitrio duntaxat proponere et non tam officii homines, quam officia hominibus quaerere.« ¹⁾

Ezen módnak minden hiánya mellett az volt tagadhatatlan előnye, hogy a tanszékek betöltésénél gyengítette, sőt gyakran lehetetlenné tette a pártfogásoknak hatását, mert, ha azok érvényesülhettek is oly esetekben, midőn a pályázati munkálatok egyenlők vagy egymáshoz közelállók voltak, ellenkező esetben célt nem érhettek, és egyszerűen többször a leghatalmasb pártfogások, szemben a munkálatok tartalmából kivilágó készületlenséggel, hajótörést szenvedtek.

A kassai tanszékekre az erkölcs- és jogtan egymás iránti viszonyáról, a kötetmek megerősítési módjairól, és az uralkodó törvényszerűségéről kitűzött kérdéseket Csatskó

¹⁾ *Ratio Educationis Publicae* §. 161.

sikeresen megoldván, 1828. é. okt. havában a természet- és magyar közjog nyilvános tanárává a kassai kir. akadémiához ki-neveztetett, és mint ilyen hat évig működött. Ez idő alatt két évig az akadémiának jegyzője, egy évig könyvtárnoka volt.

Ezen időben tette első irodalmi kísérleteit. Irt báró *Mednyánszky*: »A levágott láb« című elbeszélése nyomán *Oroszlányvári Imre* neve alatt drámát, és *Grohmann* tanár a halálbüntetés ellen irt értekezését magyarra fordítván, rövid bevezetés- és befejezéssel a »Sas« című folyóiratban bocsátotta közre. ¹⁾ Eltérőleg a szerzőtől, a halálbüntetés igazságát vitatta ugyan, alkalmazását azonban czélszerűségétől tételezte fel, s elég érthetően e büntetés ellenei sorába lépett.

A győri akadémiánál, tudományának tanszéke *Albélyi* áthelyezése által Pozsonyba, megüresedvén, Csatskó azt 1834. október havában saját kérelmére elnyerte. Itt kezdette kifejteni irodalmi munkásságát nagyobb kiterjedésben. A »Tudománytár« ban ²⁾ és »Athenaeum«-ban ³⁾ az észjogról megjelent cikkeit egybefoglalva, bővítve és kiegészítve: »Bevezetés a természetjogba és tiszta általános természetjog« címe alatt bocsátotta közre. ⁴⁾

Tanodáinkban *Mária Terézia* ideje óta a monarchia tanulmányi ügyei és egyetemünk szervezése körül nagyérdemű báró *Martini Károly Antal* tantételei voltak irányadók. E híres férfiú az akkorában virágzott Wolf-féle iskolának hive, ennek az elvei, valamint Francia-, Spanyolországban és Belgiomban, úgy nálunk is hosszabb ideig maradtak uralkodók. A jelen század harmad évtizedében hazánkban többen azoktól eltérvén, nyomdokaikat Csatskó is követte, és a Kant által megállapított alanyi észszerűség rendszeréhez csatlakozván, annak a tanait vallotta. A bevezetésben az előismeretek után a természetjog fogalmát, rendszerét, viszonyát más rokontudományokhoz tárgyalja, a jogtant az

¹⁾ Sas. Pest. 1832. X. köt. 23—40 l.

²⁾ Tudománytár. 1836. II. köt. 84—131. l. 1837. I. 96—154. l.

³⁾ Athenaeum. 1839. II. fele. 9. sz.

⁴⁾ Győrótt. 1839.

erkölcsantól szorosan megkülönbözteti, és a főelvről szólván, azt tisztán alakinak vitatja, habár az általa felállított főelv szövegezése inkább vegyes-természetűnek mutatkozik. Értekezik a természetjog forrásai, segédtanai- és hasznáról, s irodalmi történetének mellőzésével, annak bő könyvészetét adja. A tiszta általános részben az ember eredeti jogait s kötelességeit és gyakrabban a nálunk általában elfogadott tételektől eltérő nézeteit fejtegeti, minek bebizonyításául elég a végszükségről szóló tanára utalni.

Második önálló nagyobb munkája a büntetőjogot illeti. Valamint 1777-ben a berni tudományos társulat pályakérdése a büntetőjog alapelveinek vizsgálatára hathatós befolyással volt, úgy hazánkban is az akadémiának 1841-ik évi pályakérdése a büntetés alapelvei- és céljairól, és a büntető-törvénykönyvnek már harmadizben megkísérlett kidolgozása a jogászoknak figyelmét a jogtudománynak hosszabb ideig elhanyagolt e részére irányozta.

Csatskó tanulmányainak eredményét két kötetű munkában bocsátotta közre. ¹⁾ Az első részben a büntetés alapja és célja, és a halálbüntetés helyessége iránti kérdésekkel foglalkodik. Előadja és megbirálja a különféle büntetőjogi elméleteket, megvizsgálja, vajjon azokkal a halálbüntetés alkalmazása összeegyeztethető-e vagy sem. Saját nézeteit kifejtván, a polgári igazság elméletét fogadja el, az elégtételi elméletnek alkatelemeivel. A halálbüntetés alkalmazását, szükségétől, az egyes államok viszonyaitól teszi függővé; a becstelenítő büntetések, ugyesztén a nyilvános közmunka ellen határozottan nyilatkozik, a testi fenyítéket egyáltalán ugyan nem kárhoztatja, de mérséklését, korlátozását javasolja, az életfogytiglani börtönt helyesli, a vagyon elkobzás büntetését azonban mellőzendőnek tartja. A történeti részben a régi hiresebb népek; az egyiptomiak, persák, héberek, görögök, rómaiak, a régi németek és magyarok büntetőjogának szellemét, alapelveit, gyakorlatának módját, a halálbüntetéssel sújtott büntetteket sorolja elő, legtöbbnyire *Welcker Karoly Tivadar* munkáját követvén; majd az újabb

¹⁾ Büntetőjogi elméletek, Bécs. Győr. 1843. II rész.

törvényhozások fejlődésére tér, és annak jelentékenyebb mozzanatait elősorolván, a büntetőjog történetének, ha nem is teljesen kimerítő, de kielégítő rajzát adja.

Azonfelül több értekezése és könyvbírálata jelent meg a Tudományos Gyűjteményben, Athenaeumban, Figyelmezőben, Társalkodóban, ezek közül a börtönök dolgában írottat felemlítendőnek tartom, ¹⁾ melyben a magánrendszer mellett nyilatkozik. Foglalkozott még ritkább táj- és bölesészeti műszavak gyűjtésével, és azokat akadémiáknak küldötte be (1836. 1837.). Irodalmi tevékenysége következtében az akadémia őt 1839. november 23-kán levelező tagjának választá, és említett két önálló munkáját nagy gyűlésen nyilvános dicséretére méltatta (1840. 1844.).

Részt vett Györmegye közgyűlésein a közügyek tárgyalásában; az 1843. évi országgyűlési követutasítási választmánynak tagja, a népnevelés ügyében javaslatot készített, melyet a megye sajátjává tett, és köveitnek utasításul adott. Már azelőtt a megyének (1836.), a bácsai (1834.), füssi (1836.), utóbb a vecsei (1843.) egyháznemesi székek táblabírájává lett. 1844. évi február 13-án királyi könyvbíráló- és vizsgálónak neveztetett, s ezen, akkor idején fölötte terhes és kellemtlen hivatalát, sok keserűségének szülőanyját 1847. évi októberig viselte, a midőn a m. kir. helytartótanács mellett levő tanulmányi bizottság és kapcsolatos könyvbírálati testület ülnökévé léptettetett elő.

Csatskó e hivatalát azon évi november 2-kán foglalta el, de alig félélvvel később az 1848. 3. törvénycikkely következtében a kir. helytartótanács feloszlattatván, a tanulmányi bizottság is megszűnt, és ő fél fizetésével nyugalmazva lett. A bekövetkezett idők alatt Pesten tartózkodott, akadémiánk ülésében gyakrabban részt vett, és a természetjogról értekezést tartott (1849.).

1849. évi november havában a fehérvári polgári kerületben iskolai felügyelővé lett, 1850. szeptember 15-kén a pesti főállamügyészséghez előadónak, 1851. évi ápril elején a

¹⁾ Figyelmeztetés a börtönök dolgában. Társalkodó 1838. évi 32-dik szám.

pestmegyei törvényszék ülnökévé neveztetett, és ily módon a vágyainak leginkább megfelelő birói pályára lépett. 1851-ben május 26-kán az egyesbirói fenytő ügyek elintézésével lett megbizva.

A bíróságok 1854. évben történt szervezése alkalmával a jászberényi törvényszékhez országos törvényszéki tanácsossá neveztetett ki. 1856. évi június havában a budai országos törvényszékhez lett áthelyezve, 1859. ápril havában pedig a pesti országos főtörvényszékhez előadó tanácsossá léptettetett elő. A jászberényi törvényszéknél a rögtönbíróság elnöke, a fegyelmi bizottság helyettes elnöke, és budapesti hivataloskodása idején az elméleti államvizsgálat bírósági osztályának tagja volt.

Az 1860. évi oktoberi diploma folytán a magyar bírósági szervezet s a kir. kuria előbbi alakjában helyreállítván, Csatskó a kir. ítélőtábla ülnökévé lett kinevezve, és ezen állásában a kir. tábla 1869. évi újabb szervezésénél is megmaradt.

Ezen egész idő alatt folytonosan irodalmilag tevékeny volt. A bűnvádi eljárás ügyében kiadott ideiglenes rendelet folytán: »Büntetőjog elemei« czimű munkájában ¹⁾ a büntetőjog alapfogalmait, a magyar és ausztriai büntető törvények nagyobb fontosságú intézkedéseit, az érintett szabályzat által létesített változtatásokkal röviden tárgyalta. Az 1852-dik évi ausztriai büntető törvénykönyvet ²⁾ és 1853. évi büntető perrendtartást ³⁾ magyarázattal látta el, a magyar törvények és gyakorlat elveit és szabályait mindenütt megérintvén. Ezen munkái a cs. kir. igazságügyi miniszterium elismerésében részesültek, és az egyetemen előadási vezérfonalul szolgáltak.

Csatskó magyarázatai kevéssel a törvények kihirdetése után jelentek meg, s annál fogva nélkülözték amaz előnyöket, melyeket a törvények gyakorlati alkalmazásánál felmerülő nehézségek felvilágosítása és megoldása által a tudomány

¹⁾ Pest. 1850.

²⁾ Ausztriai birod. büntető törvényk. magyarázata. Pest. 1852.

³⁾ Ausztriai császár. büntető perrendtartásának magyarázata. Pest. 1854.

vizsgálódásai és a bíróságok ítéletei nyujtanak. Az oknál fogva nem is használhatta a legfőbb ítélőszék elvi jelentőségű határozatait, melyek *Herbst* commentárját teszik oly becessé. Hiányt pótoltak azonban nálunk, mert hazai nyelven kézikönyvet adtak, melyben a tudomány elveiben jártas férfinak elméleti képessége a bíróságok gyakorlati terén szerzett tapasztalataival egyesült. Számos értekezésben, melyek a »Törvénytudományi Csarnok«-ban, »Jogtudományi Közlöny«-ben, »Themis«-ben, »Akadémiai Értesítő«-ben, »Magyar jogászgyűlések évkönyvei«-ben, a budapesti ügyvédegylet kiadványaiban jelentek meg, a gyakorlat terén fölmerült és a törvényhozás fontosabb intézkedéseire vonatkozó kérdéseket tárgyalta. Ezen értekezések kisebb része a polgári jog és a törvénykezés, legnagyobb része a büntetőjognak feladványait fejtegette. Kiemelendőnek tartom a magyar hitbizományokról, ¹⁾ a polgári törvénykezés elveiről, ²⁾ a büntett körüli tevédekről, ³⁾ a bűncselekvények osztályozásáról, a halálbüntetésről, ⁴⁾ büntetőbíróságok szervezéséről és illetékességéről, szabadságbüntetések számításáról, ⁵⁾ büntető-eljárásunk hiányairól, a büntető törvényhozás technikai módszeréről ⁶⁾ a porosz büntető rendszerről, szabadsági büntetések és azok végrehajtásáról Poroszországban, irt értekezéseit. ⁷⁾ — Az utóbbiak azon tanulmányai eredményeit tüntetik fel, melyeket a törvényszerkesztés körül nyert kitüntető megbízása folytán a külföldi törvényhozások körében tett.

A magyar kir. miniszterium alakulása után az akkori igazságügyminiszter *Horváth Boldizsár* tagtársunk, jogállapotaink reformjára irányozta figyelmét. E czélból 1867. ápril 29-kén törvényelőkészítő bizottságot hívott egybe az elmélet és gyakorlat terén működött jogászokból. Csatskó is azok közt foglalt helyet, és a bizottság több alvალasztmányra

¹⁾ Törvényk. és Törvénytud. Csarnok 1860.

²⁾ Jogt. Közl. 1866.

³⁾ Törvénytudományi Csarnok. 1863.

⁴⁾ Jogászgy. Évkönyvei. 1870. 1872. Themis. 1870.

⁵⁾ Törvénytud. Csarnok. 1865—1866. Sürgöny. 1865.

⁶⁾ Jogt. Közlöny. 1867. 1868.

⁷⁾ Akad. előadások. — Jogt. Közl. 1869. Jogt. Szemle. 1870.

oszolván, a polgári törvénykezési szakosztály munkálataiban vett részt.

A büntetőjogi hat tagu albizottság *Fábry István* hét-személyestáblai bíró, most legfőbb ítélőszéki elnök vezetése alatt az 1843. büntetőtörvénykönyvi javaslat anyagi részét átvizsgálván, utasításához képest azon csak annyiban tett módosítást, a mennyiben azt a változott viszonyok szükség-kép követelték: az eljárásra nézve azonban, kellő tekintettel hazánk körülményeire, a gyakorlat legégetőbb szükségeinek megfelelő szabályokat hozott javaslatba.

E munkalat átvizsgálását és végszerkesztését a miniszter Csatskóra, ki iránt, mint volt tanára iránt kiváló kegyelettel viseltetett, bizta. Az, a királyi táblánál előadói teendőitől ideiglenesen felmentve, e munkához 1867. október havában fogott, és azt 1869. november elején fejezte be. A mennyi-ben a nyomtatásban megjelent általános részből következtetést az egész munkára vonhatni, az a bizottsági munka átdolgozásából állott, az 1843-diki javaslat lényeges intéz-kedéseinek teljes épen tartásával.

Részt vett azonkívül a badapesti ügyvédi egylet működé-seiben, mint büntetőjogi osztályának elnöke. Az első magyar jogászgyűlésen az elnök távollétében vezette a büntetőjogi osztály tárgyalásait, s ez alkalommal a halálbüntetés ellen szóló érveket egybefoglaló beszédet mondott, e büntetésnemet szükségtelennek és céliránytalannak vitatta. A jogászgyű-lések állandó bizottságának többször választott (1870. 1871. 1873.) ugyszintén a nemzeti zenede igazgatóválasztmányának tagja, műbíráló bizottságának elnöke, ezeknek ügyei kezelé-sében élénk részt vett.

Szolgálatja és érdemei elismerésül 1871. aprii 30-kán ő Felsége a kir. kuria legfőbb ítélőszéki osztályának bír-á-jává nevezte ki. Új tere nyílt itt tevékenységének, a mely-nek azonban soká nem örvendhetett.

Mindinkább érzé a haladó kornak sulyát :

»Multa senem circumveniunt incommoda.«

(Horatius).

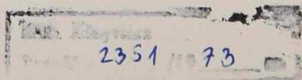
Az 187^{2/3} év telén gyomorhajának első jelei mutatkoztak. Emésztő szervei meg voltak támadva, ereje fogyott. Egészsége helyreállítása végett két havig (augusztus, szeptember) a felvidéken tartózkodott, annak üdítő levegőjétől várta baja enyhülését. De ez mindinkább fejlődött, s október elején Budapestre visszatérvén, rövid idő alatt annyira elgyengült, hogy szobáját többé el nem hagyhatta. Betegsége alatt is, a mennyire ereje megengedte, tevékeny volt, rendezte könyvtárát, foglalkozott életrajzi adatainak szerkesztésével. Meggyógyulását a bekövetkezendő tavasznak kedvező hatásától várta, de reményeit meghiúsítja betegségének gyors fejlődése, melynek folytán 1874-diki február 13-kán d. u. 5 órakor jobb létre szenderült.

Csatskó azon csendes, munkás férfiak egyike volt, kik folytonos foglalkozásban, s családi körökben keresik és találják örömüket. Tudományos irányára nézve a bölesészeti iskola híve, de nem tulzott egyoldalú követője, teljesen méltányolta a történeti előzmények fontosságát, a nemzeti saajtságok döntő befolyását a társadalmi életre és azt szabályozó jogintézményekre. Egyesíteni iparkodék a jogtudomány két alkotó elemeit, mint a franczia, olasz, németalföldi- és hazai jogászok nagy többsége.

A büntetőjogban, melynek főként az utolsó időben kizárólag szentelte munkásságát, ép oly távol állott a kegyetlen szigortól, mely a bűnösben megfeledkezik az emberről, mint ama beteges iránytól, mely a bűnös iránti szánsalomból megfeledkezik a társaságnak szükségleteiről és az igazság követelményeiről, s mely irányzat hasonló azok eljárásához, kik az egészséges fának életerejét a parasit növényeknek, a tiszta buzát a burjánzó gyomnak feláldozni nem átsallának.

Politikai nézeteiben mindenkor mérsékelt; midőn még a közügyek tárgyalásában részt vett, a konservatív párt hivei közé tartozott; ily szellemben működött az időszaki sajtó terén is, mint elismert konservatív irányu lapok levelezője és dolgozótársa ¹⁾.

¹⁾ Világ. 1842—1844. Budapesti Híradó. Sürgöny.

Később, habár hazája politikai eseményeit a legélénkebb figyelemmel kísérte, csakis tudományos és bírói foglalkozásának élt; ez utóbbira igazságszeretete, részrehajlatlansága, tárgyiassága kiválóan képesítették, vissztükrözvén eljárásában *Horatius* szép mondatát:

» Bonus atque fides
Judex, honestum praetulit utili.«

Kevés beszédü és hallgatag ifjusága óta, inkább a buvárló és elmélkedő tudós, mint az ismeretek közlésére utalt tanár pályájára termett.

Legkedvesebb szórakozása gyermekéveitől kezdve, a zene lévén, volt életének időszaka, melyben magát egészen a hangművészetnek szentelni ohajtá. Ifjuságában jeles zongorász, a zeneszerzésben is tett kísérleteket, és magyarjai közül többek köztetszésre találtak. Tollából folytak *Szödi Pál* álneve alatt a »Hangok hatalma« című novellának fordítása az »Athenaeum«-ban, és azon folyóirat több év folyamában megjelent hangászati szemlék. ¹⁾

Akadémiánk iránti érdeklődését bizonyítják gyakori előadásai, egyszersmind szorgalma és tudományos haladásának kétségtelen tanujelei.

Egész életében buzgó művelője a hazai irodalomnak, művelője nyelvünkön oly időben, mikor a latin nyelv még túlsúlyyal birt, örömmel szemlélte annak felvirágzását, saját és kortársai buzgó fáradozásainak örvendetes sikerét. Személyére nézve belső megnyugvással tapasztalta érdemeinek elismerését, melynek életében számos jelét vette, mely őt hazánk legfőbb bíróságának areopagába vezette. Ezen elismeréssel sirján túl is adózunk mi, tudományos hivatásának társai, adóznak országszerte nagyszámu tanítványai, és adózni fog mindenkor hazai jogtudományunk irodalmi története, mert sirhantja fölött méltán mondhatjuk:

»Te nem oly voltál, hogy örökre feledt hamuvá légy.«
(Vörösmarty).

¹⁾ Athenaeum. 1838. 1839. évi folyama.

ÉRTEKEZÉSEK

a társadalmi tudományok köréből.

Első kötet. 1867—1870.

I. Szám.	Az uzsora törvényekről. Szinovácz György től. 1867. 17 l.	Ára 10 kr.
II. Szám.	A magyar mezőgazdaság. Keleti Károlytól. 1867. 19 l.	10 kr.
III. Szám.	A nemzet szellemi élete a párisi kiállításon. Dr. Konek Sándortól 1868. 42 l.	20 kr.
IV. Szám.	A magyar Korona országainak legújabb népesedési mozgalmai. Dr. Konek Sándortól. 1868. 52 l.	20 kr.
V. Szám.	Jogtudomány s nemzetgazdaságtan. Kautz Gyulától. 1868. 38 l.	20 kr.
VI. Szám.	A statistika hivatalos és tudományos művelése. Keleti Károlytól. 1868. 41 l.	20 kr.
VII. Szám.	A római jog s az újabbkori jogfejlődés. Pulszky Ágostontól. 1869. 27 l.	10 kr.
VIII. Szám.	Gaius. Rentmeister Antaltól. 1869. 116 l.	30 kr.
IX. Szám.	Zádor György magyar akadémiai tag emlékezete. Tóth Lőrincztől. 1869. 26 l.	20 kr.
X. Szám.	A törvénykezés reformja. Ökröss Bálinttól. 1869. 18 l.	20 kr.
XI. Szám.	A büntetés rendszerről általában, különösen a halálbüntetésről Poroszországban. Csatskó Imrétől. 1870. 26 l.	20 kr.
XII. Szám.	A bírósági szervezet, különösen a bíróságok megalakulása. Baintner Jánostól. 1870. 37 l.	20 kr.

Második kötet. 1870—1874.

I. Szám.	A fogyasztási egyletek. Dr. Vécsey Tamástól. 1870. 59 l.	20 kr.
II. Szám.	Az emberi öntudat jelen fokáról. Dr. Barsi Józseftől. 1870. 27 l.	10 kr.
III. Szám.	Kassa város parketkészítése a XV. század kezdetén. Wenzel Gusztávtól. 1870. 43 l.	10 kr.
IV. Szám.	Emlékbeszéd Császár Ferencz tiszteleti tag fölött. Dr. Suhayda Jánostól. 1871. 12 l.	10 kr.
V. Szám.	Szemle a magyar jogászyűlések munkássága s eredményei felett. Tóth Lőrincztől. 1872. 88 l.	30 kr.
VI. Szám.	Modern alkotmányos monarchiai intézmények Ladányi Gedeontól. 1873. 28 l.	10 kr.

VII. Szám. Emlékbeszéd Rau Károly Henrik felett. Kautz Gyulától. 1873. 16 l.	10 kr.
VIII. Szám. A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése. Hajnik Imrétől. 1873. 18 l.	10 kr.
IX. Szám. A részvénytársulati ügy törvényhozói szempontból. Dr. Matlekovits Sándortól. 1873. 32 l.	10 kr.
X. Szám. Mezőgazdasági statistika a nemzetközi kongresszusokon. Keleti Károlytól. 1874. 32 l.	10 kr.
XI. Szám. A székely kérdés. Galgóczy Károlytól. 1874. 24 l.	10 kr.
XII. Szám. Az emberi élet-tartam és a halandóság kiszámításáról; 4 graphicus rajzzal. Körösi Józeftől. 1874. 52 l.	30 kr.

Harmadik kötet. 1875.

I. Szám. A kényszer-egység a csődeljárásban. Apáthy Istvántól. 1875. 25 l.	18 kr.
II. Szám. Quetelet emlékezete. Keleti Károlytól. 1875. 24 l.	10 kr.
III. Szám. Magyarország népesedési mozgalma 1864—1873-ban és a cholera. Keleti Károlytól. 1875. 56 l.	40 kr.
IV. Szám. Ujabb adataink Magyarország bűnvádi statistikájából. Konek Sándortól. 1875. 55 l.	35 kr.
V. Szám. A statistika és a nemzetgazdaságtan közti viszony a mai korban. Konek Sándortól. 1875. 26 l.	15 kr.
VI. Szám. Emlékbeszéd Szigethi Warg János l. tag felett. Galgóczy Károlytól. 1875. 23 l.	15 kr.
VII. Szám. Statistikai tanulmányok hazánk közegészségi állapota felett. Dr. Weszelovszky Károlytól	70 kr.
VIII. Szám. Visszapillantás az előbbi m. k. curiának 1724—1769-ki működésére. Wenzel Gusztávtól	80 kr.